

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος Προέδρου.....	2
Εισαγωγικό σημείωμα	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.	
Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέοι με αναπηρία στο σύγχρονο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον	5
1.1 Παγκοσμιοποίηση και Οικονομική κρίση	5
1.2 Πανδημία COVID-19	7
1.3 Κρίση θεσμών και αξιών	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.	
Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και η συμβολή της στην προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία.....	14
2.1 Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.....	14
2.2 Βασικές Έννοιες – Σύγχρονη Ορολογία.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.	
Εργαλεία για την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία.....	20
3.1 Διεθνές επίπεδο	20
3.2 Ευρωπαϊκό επίπεδο	21
3.3 Εθνικό επίπεδο.....	25
Παράρτημα: Απαντήσεις στις δραστηριότητες των κεφαλαίων.....	28

Πρόλογος Προέδρου

Το παρόν εκπαιδευτικό εγχειρίδιο εκπονήθηκε στο πλαίσιο υλοποίησης του Πακέτου Εργασίας (Π.Ε.) 1 «Πρόγραμμα εκπαίδευσης αιρετών στελεχών και εργαζομένων του αναπηρικού κινήματος στο σχεδιασμό πολιτικής για θέματα αναπηρίας» των υπο-έργων 1-5 με τίτλο «Εκπαιδευτικά Προγράμματα Διά Βίου Μάθησης για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους». Η Πράξη με τίτλο «Προγράμματα Διά Βίου Εκπαίδευσης για την αναπηρία και υποστηρικτικές δράσεις» με ΚΩΔ. ΟΠΣ (MIS) 5133270, η οποία εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση», με δικαιούχο το ΙΝ-ΕΣΑμεΑ, αποτελεί τη νέα, καινοτόμα δράση διά βίου εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους στην Ελλάδα. Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και από Εθνικούς Πόρους.

Το ΙΝ-ΕΣΑμεΑ, το οποίο συνιστά τον επίσημο εκπαιδευτικό και ερευνητικό φορέα του αναπηρικού κινήματος της χώρας, μέσω της υλοποίησης της παρούσας συνδικαλιστικής εκπαίδευσης, αποσκοπεί στην ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους, αλλά και της περαιτέρω ενεργής εμπλοκής και συμβολής τους στον σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών και των μέτρων που τα αφορούν. Με αυτόν τον τρόπο εφαρμόζεται η κεφαλαιώδης αρχή «Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς» και όλοι μαζί συμβάλλουμε στη διάδοση και υιοθέτηση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, η οποία κατοχυρώθηκε με τη *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες*.

Ιωάννης Βαρδακαστάνης

*Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εθνικής Συνομοσπονδίας
Ατόμων με Αναπηρία & Χρόνιες Παθήσεις*

Εισαγωγικό σημείωμα

Το παρόν εκπαιδευτικό εγχειρίδιο¹ επικεντρώνεται στους νέους με αναπηρία, οι οποίοι αποτελούν ιδιαίτερα ευάλωτη κοινωνική ομάδα στην ευρύτερη ομάδα των ατόμων με αναπηρία και οι οποίοι αντιμετωπίζουν αυξημένα επίπεδα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και υπόκεινται συνδυαστικά με την αναπηρία σε πολλαπλές μορφές διακρίσεων, λόγω της ηλικίας, του φύλου, της εθνικής/εθνοτικής ή/και κοινωνικής προέλευσης. Σήμερα, εξαιτίας των καταγιστικών εξελίξεων της κοινωνικής πραγματικότητας, οι νέοι με αναπηρία στην πιο παραγωγική τους ηλικία έρχονται αντιμέτωποι με πολλαπλές προκλήσεις και εμπόδια στην προσπάθειά τους να

¹ Το οποίο αποτελεί μέρος μιας σειράς εγχειριδίων που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας (Π.Ε.) 3 του υπο-έργου 6 της Πράξης «Προγράμματα Διά Βίου Εκπαίδευσης για την αναπηρία και υποστηρικτικές δράσεις».

ασκήσουν σε ίση βάση με τους άλλους τα ανθρώπινα δικαιώματά τους και να απολαύσουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες τους.

Στόχοι αυτού του θεματικού αντικειμένου είναι τα αιρετά στελέχη και οι εργαζόμενοι του αναπηρικού κινήματος,

σε επίπεδο γνώσεων:

- ✓ να κατανοήσουν τις προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι νέοι με αναπηρία στο σύγχρονο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον,
- ✓ να γνωρίσουν τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, όπως απορρέει από τη Σύμβαση των Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες²,
- ✓ να αναγνωρίσουν τη σημασία της εφαρμογής των απαιτήσεων της Σύμβασης για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της σύγχρονης εποχής,

σε επίπεδο ικανοτήτων:

- ✓ να συντάσσουν προτάσεις στους αρμόδιους φορείς για την εκπόνηση και εφαρμογή μέτρων κοινωνικής πολιτικής με σκοπό την άρση των εμποδίων σε βάρος των νέων με αναπηρία,
- ✓ να χρησιμοποιούν τη νέα ορολογία της αναπηρίας υπό τη δικαιωματική οπτική,
- ✓ να εφαρμόσουν τα διαθέσιμα εργαλεία (νομοθεσία, πολιτικές, προγράμματα, πρωτοβουλίες) στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία,

σε επίπεδο στάσεων:

- ✓ να κινητοποιηθούν στη διάδοση της προσέγγισης της αναπηρίας ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων,
- ✓ να ευαισθητοποιηθούν στη διαμόρφωση της ενεργού ιδιότητας του πολίτη και να κινητοποιηθούν για συλλογική δράση στο κοινωνικό γίγνεσθαι,
- ✓ να ενθαρρυνθούν στην ενεργό συμμετοχή τους στις οργανώσεις του εθνικού αναπηρικού κινήματος για την αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους.

Το εγχειρίδιο εκτείνεται σε τρία (3) κεφάλαια³. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι νέοι με αναπηρία στη σύγχρονη εποχή ως απόρροια του ολοένα μεταβαλλόμενου κοινωνικού περιβάλλοντος. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και η συμβολή της για την προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται εν συντομία τα εργαλεία σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών στοχευμένων στους νέους με αναπηρία.

² Εφεξής Σύμβαση: <https://unric.org/el/σύμβαση-για-τα-δικαιώματα-των-ατόμων-μ-2>

³ Αναφέρεται ότι, εξαιτίας του περιορισμού ως προς την έκταση του παρόντος εγχειρίδιου και του εύρους του εν θέματι αντικειμένου, επιχειρήθηκε να συμπεριληφθούν τα βασικά στοιχεία της γνωστικής περιοχής, με την προσδοκία να δοθεί το έναυσμα στους εκπαιδευόμενους για περαιτέρω διερεύνηση και μελέτη.

Αρχές συγγραφής

Στο παρόν εγχειρίδιο τηρούνται οι αρχές της μη διάκρισης λόγω φύλου. Η δε χρήση ενός μόνο γένους αφορά αποκλειστικά τη διευκόλυνση του/της αναγνώστη/αναγνώστριας. Επίσης, με κάθε αναφορά στα «άτομα με αναπηρία» στο παρόν εγχειρίδιο, νοείται το σύνολο **(α)** των ατόμων από όλες τις κατηγορίες αναπηρίας, **(β)** των ατόμων με χρόνιες και σπάνιες παθήσεις και **(γ)** των οικογενειών των ατόμων αυτών. Συνολική ή/και συνδυαστική αναφορά, π.χ., χρήση των όρων «άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις» ή «άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους», γίνεται μόνο όταν κρίνεται απαραίτητο για την κατανόηση του νοήματος.

Κεφάλαιο 1. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέοι με αναπηρία στο σύγχρονο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να παρουσιαστούν οι ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέοι με αναπηρία λόγω των καταγιστικών αλλαγών στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον, όπως η παρατεταμένη οικονομική κρίση και η υγειονομική κρίση της πανδημίας COVID-19, που συνέβαλαν στην αυξανόμενη ένταση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας, στην όξυνση των διακρίσεων και των εμποδίων, στον ραγδαίο ψηφιακό μετασχηματισμό και στην κρίση των παραδοσιακών κοινωνικών δομών και θεσμών, όπως της οικογένειας, της τοπικής κοινωνίας και της συλλογικής ταυτότητας.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Από τη μελέτη του παρόντος κεφαλαίου θα είστε σε θέση να:

- αναγνωρίζετε τις προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι νέοι με αναπηρία εξαιτίας του ολοένα μεταβαλλόμενου σύγχρονου κοινωνικού περιβάλλοντος,
- παρακινηθείτε στην εξεύρεση προτάσεων και λύσεων για τον περιορισμό ή την άρση των εμποδίων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία (ανάληψη ενεργού δράσης).

Έννοιες-κλειδιά

Παγκοσμιοποίηση, Οικονομική κρίση, Ανεργία | Φτώχεια και Κοινωνικός αποκλεισμός | Διακρίσεις, Εμπόδια | Ραγδαίος ψηφιακός μετασχηματισμός | Κρίση θεσμών και αξιών

1.1 Παγκοσμιοποίηση και Οικονομική κρίση

Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης που ξεκίνησε από τη δεκαετία του 1970 συνέβαλε στη διευρυμένη οικονομική κρίση που τα τελευταία χρόνια έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό και την Ελλάδα, σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης οδήγησε στην απαξίωση και στον περιορισμό της κοινωνικής πολιτικής, θέτοντας ταυτόχρονα σε σοβαρό κίνδυνο τον πυρήνα των κατακτήσεων στο θέμα των *ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Στο πλαίσιο αυτό, η αναπηρία, ως *ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, που έχει και οικονομικές διαστάσεις, δέχεται έντονες πιέσεις με τη μείωση των κρατικών δαπανών, τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, την υποβάθμιση του δημόσιου συστήματος υγείας και τον περιορισμό των αντισταθμιστικών πολιτικών στην υγεία και στην εκπαίδευση.

Απότοκος της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης αποτελεί η αλματώδης αύξηση της ανεργίας, που επηρεάζει δραματικά τους πλέον ευάλωτους πολίτες της χώρας, όπως είναι οι νέοι με αναπηρία. Τα διαχρονικά εμπόδια πρόσβασης των νέων με αναπηρία στην εκπαίδευση και την κατάρτιση και κατ' επέκταση στην αγορά εργασίας, σε συνδυασμό με το καθεστώς επισφάλειας με το οποίο έρχονται αντιμέτωποι οι νέοι εκείνοι που έχουν καταφέρει να εργάζονται σε προσωρινές θέσεις εργασίας⁴, αποτελούν δύο βασικούς παράγοντες που τους καθιστούν περισσότερο ευάλωτους σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Η οικονομική κρίση, ωστόσο, δεν έχει αντίκτυπο μόνο στην οικονομική και κοινωνική ζωή των νέων με αναπηρία, αλλά και στην ψυχική τους υγεία και ευεξία εξαιτίας των αναγκαστικών περικοπών σε βασικές βιολογικές και μη ανάγκες, όπως είναι το φαγητό, η διασκέδαση/ψυχαγωγία, ο αθλητισμός και άλλα βασικά υλικά ή/και άυλα αγαθά.

Αύξηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού αποκλεισμού

Η πολυετής οικονομική κρίση και οι επακόλουθες δραματικές επιπτώσεις της στην οικονομία έθεσαν σε μεγαλύτερο κίνδυνο και αβεβαιότητα τα πλέον ευάλωτα στρώματα της κοινωνίας, ιδιαίτερα τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία που ήδη αντιμετώπιζαν εξαιρετικά υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Όπως επιβεβαιώνεται στο 8^ο Δελτίο Στατιστικής πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ⁵, τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης βιώνουν σε εξαιρετικά μεγαλύτερο βαθμό, σε σύγκριση με τον πληθυσμό χωρίς αναπηρία, τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και αναδεικνύονται με διαφορά οι «φτωχότεροι μεταξύ των φτωχών». Η διαχρονική εξέλιξη του σύνθετου δείκτη «ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή σε κοινωνικό αποκλεισμό» καταδεικνύει τις ασύμμετρες επιπτώσεις της δεκαετούς οικονομικής κρίσης στα άτομα με σοβαρή αναπηρία, που είχαν ως αποτέλεσμα τη δραματική αύξηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού το διάστημα 2010-2019, κατά 14 ποσοστιαίες μονάδες⁶.

Επιπροσθέτως, τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU – SILC⁷) της ΕΛ.ΣΤΑΤ, έτους 2020⁸, σκιαγραφούν το σοβαρότατο κοινωνικό πρόβλημα της ελληνικής πραγματικότητας που αντιμετωπίζει η νέα γενιά των ατόμων με αναπηρία, που στις πλέον παραγωγικές τους ηλικίες βιώνουν μια συνθήκη αποκλεισμού

4 Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών της ΕΛ.ΣΤΑΤ., κατά το έτος 2020 (Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας), στην Ελλάδα οι νέοι με σοβαρή αναπηρία, είτε ως μισθωτοί είτε ως αυτοαπασχολούμενοι, είναι ενταγμένοι στην εργασία σε ισχνό ποσοστό, της τάξεως του 10%.

5 8^ο Δελτίο Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ..

6 Ό.π.

7 Η EU - SILC (Statistics on Income and Living Conditions) διενεργείται σε ετήσια βάση από την ΕΛ.ΣΤΑΤ., σε συνεργασία με την Eurostat και αποτελεί τη βασική πηγή αναφοράς των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό στις χώρες της ΕΕ.

8 <https://paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/75/12o-deltio-toy-parathrhthrioy-ths-esmea-neoi-me-anaphria-sthn-ellada-sto-peri8wrio-ftwxoi-kai-monoι>

από τη δυνατότητα αξιοπρεπούς διαβίωσης. 6 στους 10 νέους με αναπηρία, ανεξαρτήτως βαθμού αναπηρίας, διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και το χάσμα φτώχειας μεταξύ των νέων με σοβαρή αναπηρία και των νέων χωρίς αναπηρία είναι πολύ εκτεταμένο και ανέρχεται σε 23 ποσοστιαίες μονάδες. 3 στους 10 νέους με σοβαρή αναπηρία και 4 στους 10 με μέτρια αναπηρία διαβιούν σε νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν σοβαρές υλικές στερήσεις⁹.

Τα παραπάνω κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου προς την πολιτεία για την άμεση αναγκαιότητα διαμόρφωσης ενός πλαισίου μέτρων, προγραμμάτων και διαρκών δράσεων που θα διασφαλίζουν ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης και ουσιαστικής ενίσχυσης της κοινωνικής προστασίας των ατόμων με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία και των οικογενειών τους, προκειμένου να μη φτάσουν σε φαινόμενα ακραίας φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

1.2 Πανδημία COVID-19

«Ο αντίκτυπος του COVID-19 στα άτομα με αναπηρία είναι καταστροφικός. Η πανδημία αποτέλεσε άλλο ένα πισωγύρισμα όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματά μας, στην υλοποίηση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Όπως και με την οικονομική κρίση, τα άτομα με αναπηρία χτυπήθηκαν περισσότερο και παραμελήθηκαν». (Βαρδακαστάνης, 2021)

Στην Ελλάδα, η υγειονομική κρίση της πανδημίας COVID-19 ήρθε να προστεθεί σε μια πολυετή οικονομική κρίση που συνέβαλε στην περαιτέρω φτωχοποίηση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως των νέων με αναπηρία. Επιπρόσθετα, οδήγησε σε ραγδαία περιβαλλοντική οπισθοδρόμηση καθώς και στον περιορισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελευθεριών και στην καταστρατήγηση των δημοκρατικών αρχών και διαδικασιών.

Στη χώρα μας, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, προέκυψαν ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία σε βασικούς τομείς της δημόσιας ζωής, όπως της υγείας, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας, της απασχόλησης, της οικονομίας, της ενημέρωσης/πληροφόρησης και της ψυχαγωγίας. Τα πρόσθετα εμπόδια που επέφερε η πανδημία στην πρόσβαση των νέων με αναπηρία σε βασικά αγαθά ενέτειναν δραματικά την κοινωνική τους απομόνωση και επιβαρύναν σοβαρά την ψυχοκοινωνική τους υγεία.

⁹ Ό.π.

Στο πεδίο της υγείας, το Εθνικό Σύστημα Υγείας δεν ήταν έτοιμο να αντιμετωπίσει τις συνθήκες της πανδημίας και οδηγήθηκε στα πρόθυρα της κατάρρευσης λόγω της πρωτόγνωρης αύξησης των υγειονομικών αναγκών, αλλά και της διαχρονικής αποσάθρωσης των δημόσιων δομών υγείας.

Στα περιοριστικά μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της διασποράς του ιού ήταν και η αναστολή της λειτουργίας των δομών ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, καθώς και των δομών και υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας όπως Κ.Δ.Α.Π. - ΑμεΑ και Κ.Δ.Η.Φ. Ωστόσο, ο παρατεταμένος εγκλεισμός είχε σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική υγεία των νέων με αναπηρία που ωφελούνταν από τις δομές αυτές.

Τομείς, όπως του τουρισμού και της εστίασης, επλήγησαν σημαντικά κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης, επηρεάζοντας δραματικά τους εργαζόμενους, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία που απασχολούνται στους τομείς αυτούς, καθώς και σε άλλες χαμηλόμισθες δραστηριότητες.

Στο πεδίο της πληροφόρησης και ενημέρωσης των πολιτών σχετικά με τα επιβαλλόμενα μέτρα και την εξέλιξη της πανδημίας παρατηρήθηκε ότι οι πολίτες με αναπηρία βίωσαν σημαντικά εμπόδια στην ενημέρωσή τους εξαιτίας της απουσίας πλήρους προσβάσιμης πληροφόρησης.

Γίνεται αντιληπτό ότι η μετά COVID-19 εποχή απαιτεί περισσότερο από ποτέ πολιτικές συμπερίληψης για τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία βάσει των επιταγών της Σύμβασης, με έμφαση στην κοινωνική συνοχή και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Αναντίρρητα, μέσω ουσιαστικής διαβούλευσης για τις στρατηγικές, τις ιεραρχήσεις και τις εξειδικεύσεις των πολιτικών προτεραιοτήτων από κοινού με τους πολίτες, το κράτος και την κοινωνία των πολιτών, θα τεθούν οι βάσεις για τη διαμόρφωση της νέας εποχής της πράσινης οικονομίας και της οικοδόμησης μιας δίκαιης και συμπεριληπτικής κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς.

Ραγδαίος ψηφιακός μετασχηματισμός

Η πανδημία COVID-19 υπογράμμισε τις ελλείψεις της ψηφιακής ετοιμότητας, ενώ συγχρόνως ενέτεινε το ψηφιακό χάσμα και δημιούργησε νέες ανισότητες ανάμεσα στον γενικό πληθυσμό και τις ευάλωτες για κοινωνικό αποκλεισμό ομάδες, όπως είναι των νέων με αναπηρία, που αντιμετωπίζουν πλέον και τον κίνδυνο του ψηφιακού αποκλεισμού, άρα του «διπλού αποκλεισμού». Σε μελέτη της ΕΣΑμεΑ (2014¹⁰) είχε ήδη διαπιστωθεί ότι η κοινωνική ομάδα των ατόμων με αναπηρία, με την ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας, κινδυνεύει ακόμη περισσότερο από τις νέες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού.

Σήμερα, οι νέοι με αναπηρία έχουν να αντιμετωπίσουν πρόσθετα εμπόδια για να μπορέσουν

10 Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) (2014). *NEES ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑ. Εξίσωση των ευκαιριών ή νέες μορφές αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία*; Αθήνα: Ε.Σ.ΑμεΑ.

να αποτελέσουν ενεργά μέλη της νέας ψηφιακά εξαρτώμενης πραγματικότητας. Η έλλειψη ψηφιακής ικανότητας στις ΤΠΕ ή/και σε βασικές γνώσεις συμμετοχής και διαχείρισής τους, αλλά και η απουσία στην κατοχή τους των απαραίτητων εργαλείων, υποδομών και εξοπλισμού δυσχεραίνουν την πρόσβασή τους στα νέα ψηφιακά περιβάλλοντα της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες και συναλλαγές.

Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, η βελτίωση του «ψηφιακού γραμματισμού» των νέων με αναπηρία κρίνεται πιο αναγκαία από ποτέ. Με βάση τα διδάγματα που αντλήσαμε από την κρίση της πανδημίας, όσον αφορά τη διαδικτυακή μάθηση, πρέπει να αναβαθμιστούν οι ψηφιακές δεξιότητες των νέων μέσω της συμμετοχής τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα απόκτησης γνώσεων χρήσης Η/Υ και διαδικτύου.

Βέβαια, βασικός παράγοντας επιτυχίας της ψηφιακής μετάβασης των νέων με αναπηρία είναι αφενός τα διαθέσιμα προγράμματα, τα ψηφιακά περιβάλλοντα και οι παρεχόμενες υπηρεσίες/προϊόντα να είναι πλήρως προσβάσιμα στις διαφοροποιημένες ανάγκες τους, αφετέρου να ληφθούν θετικά μέτρα για τη διευκόλυνση της πρόσβασής τους στον απαιτούμενο εξοπλισμό (Η/Υ) και στους απαραίτητους πόρους (διαδίκτυο) με όρους ευνοϊκούς, στη βάση της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Επιπρόσθετα, κρίσιμης σημασίας είναι να εφαρμοστεί η πρόβλεψη που περιλαμβάνεται στη «Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025» για την υλοποίηση του ψηφιακού μετασχηματισμού της χώρας, η οποία αποτελεί μία εκ των κατευθυντηρίων αρχών και είναι η εξής: *«Κατάργηση των αποκλεισμών και καθολική προσβασιμότητα: οι επανασχεδιαζόμενες ψηφιακές υπηρεσίες θα πρέπει να είναι προσβάσιμες από όλους [...]. Θα πρέπει να καταργούν τους αποκλεισμούς και να καλύπτουν τις ανάγκες ατόμων με αναπηρία, [...], καθώς και ατόμων της τρίτης ηλικίας [...].»*

Αύξηση των εμποδίων στην εκπαίδευση και στην απασχόληση

Οι νέοι με αναπηρία έχουν διαχρονικά περιορισμένη πρόσβαση στο δομημένο εκπαιδευτικό σύστημα της τυπικής εκπαίδευσης και στις μαθησιακές δραστηριότητες της μη τυπικής εκπαίδευσης, εξαιτίας της απουσίας προσβάσιμων και υποστηρικτικών εκπαιδευτικών περιβαλλόντων. Ειδικότερα, οι ελλείψεις στο πεδίο της εκπαίδευσης που κάποιες από αυτές αναδείχθηκαν ακόμη περισσότερο κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, είναι:

- Η έλλειψη προσβασιμότητας εκπαιδευτικών μονάδων, εγκαταστάσεων και υποδομών.
- Η έλλειψη προσβάσιμων και προσαρμοσμένων εκπαιδευτικών υλικών & συμπεριληπτικών προγραμμάτων σπουδών.
- Η έλλειψη προσβάσιμων εκπαιδευτικών διαδικασιών, υπηρεσιών και εξοπλισμού (όπως συμπεριληπτικές τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας, ψηφιακής εκπαίδευσης).
- Η ανεπαρκής παροχή προσαρμοσμένων και προσβάσιμων προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου εκπαίδευσης.

Στην απασχόληση, οι νέες μορφές εργασίας που αναδύονται ως αποτέλεσμα της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας και της αυτοματοποίησης δημιουργούν πρόσθετες προκλήσεις στις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες με την απαίτηση αναβαθμισμένων ή νέων γνώσεων και δεξιοτήτων. Ωστόσο, οι νέοι με αναπηρία, λόγω των εμποδίων πρόσβασής τους στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση και στην απόκτηση εμπειρίας, δεν μπορούν να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια και δεξιότητες, προκειμένου να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Επιπροσθέτως, οι νέοι με αναπηρία έχουν να αντιμετωπίσουν ανυπέρβλητα εμπόδια στην πρόσβασή τους στην εργασία, γιατί τα εργασιακά περιβάλλοντα στην πλειοψηφία τους είναι εχθρικά, καθώς δεν είναι προσβάσιμα και δεν παρέχονται οι απαραίτητες εύλογες προσαρμογές¹¹ στα άτομα με αναπηρία. Στα παραπάνω εμπόδια προστίθενται και οι προϋπάρχουσες στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις των εργοδοτών για την παραγωγικότητα και αποδοτικότητα των εργαζομένων με αναπηρία.

Αξίζει να επισημανθεί ότι μέχρι την καθιέρωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας με τη Σύμβαση των Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, η επικράτηση του Ιατρικού μοντέλου της αναπηρίας στον τομέα της εργασίας και τα στερεότυπα σε βάρος των ατόμων με αναπηρία που απορρέουν από αυτό, όπως ότι τα άτομα με αναπηρία δεν είναι ικανά να εργαστούν και δεν διαθέτουν δεξιότητες ως επακόλουθα της αναπηρίας τους, είχε οδηγήσει:

- ✓ στην ενίσχυση των προκαταλήψεων των εργοδοτών σε βάρος των ατόμων με αναπηρία,
- ✓ στην αποθάρρυνση των ατόμων με αναπηρία από οποιαδήποτε προσπάθεια βελτίωσης των επαγγελματικών προσόντων και δεξιοτήτων τους και,
- ✓ στην απασχόληση των ατόμων με αναπηρία αποκλειστικά και μόνο σε «ειδικούς» χώρους (προστατευμένα εργαστήρια) και όχι στην ελεύθερη αγορά εργασίας.

Η ανύπαρκτη ένταξη των νέων με αναπηρία στην εργασία και την απασχόληση καταδεικνύεται και από τα στοιχεία της EU - SILC 2020¹², σύμφωνα με τα οποία το 71,4% των νέων με σοβαρή αναπηρία και ηλικία 25-34 ετών δεν έχει εργαστεί ποτέ. Το ιδιαίτερος αυτό ανησυχητικό εύρημα απεικονίζει την εικόνα ενός νέου σε ηλικία πληθυσμού πλήρως αποκλεισμένου από τη δυνατότητα αξιοπρεπούς εργασίας και διαβίωσης.

Για την άρση των εμποδίων σε βάρος των νέων με αναπηρία στην εργασία κρίσιμης σημασίας είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μιας εθνικής στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην εργασία, η οποία θα βασίζεται στις απαιτήσεις του άρθρου 27 της Σύμβασης

11 Όπως «Υποστηρικτική Τεχνολογία», «Εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας», «Μορφές ζωντανής βοήθειας και ενδιάμεσων» κ.ά. Περισσότερες πληροφορίες για τις εύλογες προσαρμογές στην απασχόληση μπορείτε να βρείτε στο εγχειρίδιο : Λογαράς, Δ. (2013). *Εργασία – Απασχόληση και Αναπηρία*. Αθήνα: Ε.Σ.Α.μεΑ.

12 12ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας.
Βλ. <https://paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/75/12o-deltio-toy-parathrhthrioy-ths-esmea-neoi-me-anaphria-sthn-ellada-sto-peri8wrio-ftwxoi-kai-monoι>

των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και θα αξιοποιεί υφιστάμενες ευρωπαϊκές και εθνικές στρατηγικές. Επιπρόσθετα ο μετασχηματισμός του εκπαιδευτικού συστήματος σε ένα συμπεριληπτικό ανοικτό σύστημα αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη των νέων με αναπηρία στην εργασία και στην απασχόληση, και συνακόλουθα για την ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Όξυνση των διακρίσεων

Η πανδημία COVID 19 ανέδειξε με τον σκληρότερο τρόπο τις διακρίσεις και τους αποκλεισμούς που υφίστανται τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία σε όλες τις εκφάνσεις της δημόσιας ζωής, που αποδεδειγμένα αντιμετωπίζουν υψηλότερα επίπεδα διακρίσεων σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό¹³.

Οι νέοι με αναπηρία παρουσιάζουν περιορισμένη αυτονομία και συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, στερούμενοι βασικών αναγκών κοινωνικής συναναστροφής και ψυχαγωγίας, που δεν είναι μόνο απόρροια της πανδημίας και της φτώχειας, αλλά και των πολλαπλών διακρίσεων που βιώνουν σε συνδυασμό με την αναπηρία, λόγω της ηλικίας, του φύλου, της εθνικής/εθνοτικής ή/και κοινωνικής προέλευσης, καθώς και των σημαντικών εμποδίων προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν σε όλο το φάσμα των υπηρεσιών και αγαθών. Ο κοινωνικός αποκλεισμός τους ενισχύεται, ωστόσο, και από τις κοινωνικές προκαταλήψεις και τα αρνητικά στερεότυπα που εξακολουθούν να υφίστανται στην ελληνική κοινωνία, θέτοντάς τους σε περιθωριακή θέση ή και σε μόνιμο καθεστώς κηδεμονίας από το οικογενειακό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η αυτονομία και ο αυτοπροσδιορισμός τους.

Στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια, ενώ έχουν γίνει βήματα προς την κατεύθυνση της εξάλειψης των διακρίσεων με τη θέσπιση σχετικού νομικού πλαισίου¹⁴, οι διακρίσεις λόγω αναπηρίας παραμένουν εκτεταμένες και εξακολουθούν να παρεμποδίζουν τη συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία στο κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι.

Ειδικότερα, για τους νέους με αναπηρία είναι σημαντικό να αναφέρουμε τη διάκριση που βιώνουν κατά την άσκηση του δικαιώματός τους στην εργασία, όταν στις γνωματεύσεις αναπηρίας πολλές φορές αναγράφεται ο ρατσιστικός χαρακτηρισμός «ακατάλληλος για εργασία ή έχει μόνιμη αναπηρία». Ο χαρακτηρισμός αυτός επηρεάζει αρνητικά τις προοπτικές εργασιακής ένταξής τους, καθώς δεν μπορούν να ενταχθούν στο μητρώο ανεργίας της Δ.ΥΠ.Α.¹⁵ και ως εκ τούτου να συμμετέχουν σε ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης ή/και σε

13 6^ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας.

Βλ. <https://www.paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/46/eyrwbarometro-gia-tis-diakriseis-sthn-ee>

14 Ν.4443/2016. Βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-anthropina-dikaiomata/nomos-4443-2016-fek-232a-9-12-2016.html>

15 Εξάιρεση αποτελούν τα άτομα με ψυχική ή νοητική αναπηρία με ποσοστό αναπηρίας 50% και άνω που είναι δυνατή η εγγραφή τους στο μητρώο ανέργων της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης (Δ.ΥΠ.Α τ. ΟΑΕΔ), ακόμη και στην περίπτωση που αναφέρεται στο πιστοποιητικό αναπηρίας τους ανικανότητα για κάθε βιοποριστική εργασία, με την προϋπόθεση να προσκομίσουν γνωμάτευση μονάδας ψυχικής υγείας (άρθρο 23, ν.4488/2017).

προγράμματα και μέτρα που στοχεύουν στην ανάπτυξη και βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων και προώθησης στην απασχόληση.

Είναι λοιπόν κρίσιμης σημασίας η θέσπιση νομοθετικών ρυθμίσεων για την άμεση κατάργηση του ρατσιστικού όρου «ανίκανος για εργασία» στις γνωματεύσεις αναπηρίας των ΚΕ.Π.Α., καθώς και η έκδοση του προβλεπόμενου Προεδρικού Διατάγματος για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και σε άλλους τομείς της δημόσιας ζωής πέραν της εργασίας και απασχόλησης, όπως στους τομείς της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας και της παροχής αγαθών και υπηρεσιών¹⁶.

Επιπροσθέτως, για την αντιμετώπιση των διακρίσεων που αντιμετωπίζουν οι νέοι με αναπηρία είναι αναγκαία η συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας σε όλους τους τομείς που αφορούν τη νεολαία, μέσα από την υλοποίηση στοχευμένων πολιτικών και δράσεων, όπως:

- ✓ παρεμβάσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινωνίας αναφορικά με τα δικαιώματα των νέων με αναπηρία,
- ✓ προγράμματα εκπαίδευσης/κατάρτισης σε δεξιότητες που ενισχύουν την αυτονομία,
- ✓ ανάπτυξη δομών και υπηρεσιών ανεξάρτητης διαβίωσης,
- ✓ προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και ένταξης στην απασχόληση και
- ✓ προγράμματα προώθησης της συμμετοχής των νέων με αναπηρία στον πολιτισμό, τον αθλητισμό και την ψυχαγωγία.

Σκόπιμο είναι να αναφέρουμε ότι ο επίσημος φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της *αρχής της ίσης μεταχείρισης και μη-διάκρισης* στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα στη χώρα μας είναι ο *Συνήγορος του Πολίτη*¹⁷.

Επιπροσθέτως, η ΕΣΑμεΑ, μεταξύ άλλων δράσεών της, παρεμβαίνει σε οποιαδήποτε περίπτωση παραβίασης των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, συνηγορώντας και μεσολαβώντας όχι μόνο σε επιμέρους αιτήματα φορέων μελών της, αλλά και σε ατομικά αιτήματα¹⁸.

16 Σε εκκρεμότητα είναι ακόμη η δημοσίευση του Προεδρικού Διατάγματος, όπως προβλέπεται από το ν. 4443/2016 και από το άρθρο 74 του ν.4488/2017, όπου θα επεκτεινόταν η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης πέραν του τομέα της εργασίας.

17 <https://www.synigoros.gr/el>

18 Υπηρεσία της ΕΣΑμεΑ «Διεκδικούμε Μαζί». Βλ. <http://139.144.147.121/contact/let-s-do-it-together>

1.3 Κρίση θεσμών και αξιών

Όλες οι παραπάνω προκλήσεις, σε συνδυασμό με τις αυξημένες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές των τελευταίων χρόνων, είχαν ως αποτέλεσμα τη διαρθρωτική κρίση θεσμών και αξιών, όπως την αποδυνάμωση της εθνικής ταυτότητας, την παρακμή των ηθικών αξιών, τον κλονισμό του θεσμού της οικογένειας, τη θρησκευτική αδιαφορία, την αποδόμηση της συλλογικής ταυτότητας και εντέλει το έλλειμα της δημοκρατικότητας.

Οι νέοι με αναπηρία είναι περισσότερο ευάλωτοι από τις επιπτώσεις της βαθιάς κρίσης αξιών και θεσμών της σημερινής κοινωνίας και διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να έρθουν αντιμέτωποι με περιστατικά βίας (σωματικής ή/και ψυχολογικής), είτε ενδοοικογενειακής ή/και σεξουαλικής βίας και κακομεταχείρισης. Αυτή η συνθήκη ενισχύεται πολύ περισσότερο από την απουσία αποτελεσματικών μηχανισμών προστασίας απέναντι στη βία. Για παράδειγμα, ακόμη και σήμερα λαμβάνουν χώρα έντονα περιστατικά βίας και κακομεταχείρισης σε νέους με αναπηρία που διαβιούν σε δομές κλειστής περίθαλψης λόγω της έλλειψης επαρκούς εκπαίδευσης του προσωπικού καθώς και του αναχρονιστικού, ασυλικού τρόπου λειτουργίας τους.

Οι εμπόλεμες καταστάσεις, όπως ο πόλεμος στην Ουκρανία, και εν γένει οι περιπτώσεις ανωτέρας βίας¹⁹, παράγουν έντονα φαινόμενα προπαγάνδας και παραπλάνησης της πραγματικότητας. Σήμερα, η προϊούσα αδιαφορία για τα κοινά, σε συνδυασμό με την επιρρέπεια μέρους του πληθυσμού στην άκριτη αποδοχή προπαγανδιστικού και λαϊκιστικού λόγου, η αποσύνθεση των παραδοσιακών κοινωνικών δομών με το έλλειμα της δημοκρατικότητας να είναι εντονότερο από ποτέ, κάνουν επιτακτική την ανάγκη της ενεργού εμπλοκής των νέων, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία, στην πολιτική ζωή.

Γι' αυτό οι νέοι με αναπηρία χρειάζεται να εκπαιδεύονται αφενός στην ενεργό πολιτειότητα προκειμένου να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να καταστούν υπεύθυνοι και συνειδητοποιημένοι πολίτες, αφετέρου στα δικαιώματά τους προκειμένου να ενισχυθεί η συλλογική τους ταυτότητα, ώστε να επιδιώξουν τη συμμετοχή τους στις οργανώσεις του εθνικού αναπηρικού κινήματος.

Κεφάλαιο 1: Δραστηριότητα 1

Αναφέρατε ένα εμπόδιο που ενδεχομένως να συνάντησαν οι νέοι με αναπηρία στο πεδίο της επικοινωνίας και της ενημέρωσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID 19.

¹⁹ Τυπικές περιπτώσεις ανωτέρας βίας είναι οι πανδημίες, οι επείγουσες ανθρωπιστικές καταστάσεις, οι αιφνίδιες φυσικές καταστροφές (όπως πυρκαγιές, σεισμοί, πλημμύρες) κ.ά.

Κεφάλαιο 2. Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και η συμβολή της στην προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η παρουσίαση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, όπως απορρέει από τη Σύμβαση των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες²⁰ και η ανάδειξη της συμβολής της στην προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Από τη μελέτη του παρόντος κεφαλαίου θα είστε σε θέση να:

- γνωρίσετε το νέο θεωρητικό πλαίσιο της αναπηρίας, όπως αυτό καθιερώθηκε από τη Σύμβαση,
- προσδιορίζετε τις έννοιες που διέπουν το ζήτημα της αναπηρίας υπό τη δικαιωματική οπτική,
- να κινητοποιηθείτε στη διάδοση της προσέγγισης της αναπηρίας ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έννοιες-κλειδιά

Αναπηρία | Κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας | Δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας | Διακρίσεις λόγω αναπηρίας

2.1 Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας

Η Σύμβαση είναι το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά των ατόμων με αναπηρία. Υπογράφηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 2006, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την υπέγραψε το 2007 εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και την κύρωσε το 2010. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο αυτής με τον ν. 4074/2012²¹, ενώ με τον ν. 4488/2017²² θεσπίστηκε το γενικό πλαίσιο ρυθμίσεων για την εφαρμογή της. Απόρροια της Σύμβασης και των διεκδικήσεων του αναπηρικού κινήματος στη χώρα μας είναι το ΕΣΔ²³ (ν. 4622/2019) και η συγκρότηση της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας²⁴.

20 Βλ. υποσημείωση 2.

21 <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-suntheke/nomos-4074-2012-fek-88a-11-4-2012.html>

22 <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ergasia-koinonike-asphalise/nomos-4488-2017-fek-137a-13-9-2017.html>

23 <https://www.amea.gov.gr/action>

24 <https://www.amea.gov.gr/accessibility>

Υπογραμμίζεται ότι η Σύμβαση δεν δημιουργεί ειδικά δικαιώματα για τα άτομα με αναπηρία, αλλά επιχειρεί να διασφαλίσει ότι τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία, απολαμβάνουν **πλήρως και ισότιμα** τα ίδια ανθρώπινα δικαιώματα που απολαμβάνουν και όλοι οι υπόλοιποι πολίτες.

Η Σύμβαση σηματοδοτεί τη μετάβαση της διεθνούς κοινότητας από το ιατρικό στο κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας και την οριστική αποδοχή και υιοθέτηση της **δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας** ή, διαφορετικά, τη μετάβαση από την προσέγγιση των ατόμων με αναπηρία ως αντικειμένων φιλανθρωπίας και οίκτου στην αναγνώρισή τους ως υποκειμένων με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες, ικανότητα αυτοπροσδιορισμού και πλήρους συμμετοχής σε όλες τις σφαίρες της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής.

Η Σύμβαση χαρακτηρίζεται από πολλές καινοτόμες και πρωτοποριακές προτάσεις, επιφέροντας μια «αλλαγή παραδείγματος» στις πολιτικές για την αναπηρία, με γνώμονα ότι τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία, είναι κάτοχοι δικαιωμάτων. Μερικά από τα καινούργια στοιχεία που εισάγονται με τη Σύμβαση είναι τα εξής:

- ✓ Αποτελεί δεσμευτικό κείμενο για τις χώρες που υπογράφουν και κυρώνουν τη Σύμβαση.
- ✓ Υιοθετεί την κοινωνική προσέγγιση για την αναπηρία έναντι της ξεπερασμένης ιατρικής προσέγγισης και ορίζει την αναπηρία ως την αλληλεπίδραση ανάμεσα στις δυσχέρειες που αυτή προκαλεί από τη μια μεριά και τα εμπόδια που θέτει το περιβάλλον και η συμπεριφορά από την άλλη.
- ✓ Εισάγει τη δικαιωματική προσέγγιση για την αναπηρία και αναγνωρίζει την αναπηρία ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- ✓ Αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην εθνική εφαρμογή και παρακολούθηση της πορείας υλοποίησής της από τα κράτη μέλη, στοιχείο που τη διαφοροποιεί από τις άλλες Συμβάσεις δικαιωμάτων.
- ✓ Οδηγεί στη διαμόρφωση ενός νέου νομικού «πολιτισμού» για την αναπηρία.

Παρότι η Σύμβαση στο σύνολό της έχει εφαρμογή και στους νέους με αναπηρία χωρίς να τους αφιερώνει ξεχωριστό άρθρο, όπως γίνεται για παράδειγμα στην περίπτωση των γυναικών με αναπηρία, ορισμένα άρθρα της σχετίζονται άμεσα με τον κύκλο ζωής των νέων, όπως το άρθρο 24 για την εκπαίδευση, το άρθρο 27 για το δικαίωμα στην εργασία, το άρθρο 19 για την ανεξάρτητη διαβίωση, το άρθρο 30 για την πρόσβαση στον πολιτισμό, τον αθλητισμό και την ψυχαγωγία και το άρθρο 29 για τη συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή.

Για να γίνουν οι διατάξεις της Σύμβασης πραγματικότητα απαιτείται η άρση κάθε εμποδίου και η κατάργηση κάθε διάταξης του εθνικού δικαίου που παράγει ή αναπαράγει διακρίσεις,

καθώς και η θέσπιση συγκεκριμένων νομοθετικών, κανονιστικών, διοικητικών ρυθμίσεων και μέτρων εφαρμογής. Απαραίτητη είναι όμως και η συμπερίληψη της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας σε κάθε νομοθεσία, πολιτική, μέτρο, δράση, προγράμματα κ.λπ. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 4, παρ. 1, της Σύμβασης, τα κράτη υποχρεούνται να *«λαμβάνουν υπόψη την προστασία και την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα»*. Η διάταξη αυτή νοείται ως **ρήτρα της Σύμβασης για τη συμπερίληψη της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα**.

Τέλος, τόσο κατά τη διαμόρφωση και παραγωγή πολιτικών για την αναπηρία υπό τη δικαιωματική οπτική, όσο και κατά την παρακολούθηση της υλοποίησής τους, απαιτείται συνεχής διαβούλευση και συνεργασία των φορέων άσκησης δημόσιας πολιτικής με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, μέσω της εκπροσώπησής τους από τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος.

2.2 Βασικές Έννοιες – Σύγχρονη Ορολογία

Οριοθέτηση – αποσαφήνιση εννοιών

Θεμελιώδη σημασία για τις διεκδικήσεις του αναπηρικού κινήματος σε θεσμούς και όργανα της Πολιτείας αποτελεί η πλήρης κατανόηση των βασικών εννοιών και όρων που σχετίζονται με το ζήτημα της αναπηρίας υπό την οπτική της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας. Κάποιες από τις έννοιες²⁵ αυτές παρουσιάζονται παρακάτω:

«Αναπηρία»: Η έννοια της αναπηρίας είναι μια σύνθετη και πολυπαραγοντική έννοια και είναι πολύ δύσκολο να της αποδοθεί ένας ορισμός, ωστόσο:

Στο σημείο (ε) του Προοιμίου της Σύμβασης, αναγνωρίζεται ότι η αναπηρία αποτελεί μια εξελισσόμενη έννοια η οποία προκύπτει από την αλληλεπίδραση τριών παραγόντων:

- των εμποδιζόμενων προσώπων,
- των περιβαλλοντικών εμποδίων, και
- των εμποδίων συμπεριφοράς, που παρεμποδίζουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους πολίτες.

²⁵ Περισσότερες έννοιες και όροι της αναπηρίας υπό τη σύγχρονη δικαιωματική οπτική θα βρείτε στο εγχειρίδιο: Χατζηπέτρου, Α. (2014). *Σχεδιασμός Πολιτικής σε θέματα αναπηρίας. Εγχειρίδιο εκπαιδευομένου*. Αθήνα: Ε.Σ.Α.μεΑ.

«Κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας»: Σύμφωνα με το κοινωνικό μοντέλο, η αναπηρία δεν θεωρείται πλέον χαρακτηριστικό του ατόμου (όπως προσεγγίζεται η αναπηρία στο ιατρικό μοντέλο), αλλά είναι το αποτέλεσμα των εμποδίων (θεσμικών, αρχιτεκτονικών, τεχνολογικών, συμπεριφορικών, ιδεολογικών κ.ά.) που θέτει στο άτομο η κοινωνία.

«Διακρίσεις λόγω αναπηρίας»: «...σημαίνει οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμό ή περιορισμό βάσει της αναπηρίας, που έχει ως σκοπό ή επίπτωση να εμποδίσει ή να ακυρώσει την αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση, σε ίση βάση με τους άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ατομικό ή οποιοδήποτε άλλο τομέα. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένης και της άρνησης παροχής εύλογης προσαρμογής»²⁶.

Η Επιτροπή των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία αναγνωρίζει οχτώ (8) διαφορετικές μορφές διακρίσεων με τις οποίες μπορούν να έρθουν αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα:

Άμεση διάκριση: Είναι η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση που μπορεί να λάβει ένα άτομο εξαιτίας της αναπηρίας ή της χρόνιας πάθησής του σε σχέση με τη μεταχείριση που θα λάμβανε ένα άτομο χωρίς αναπηρία.

Έμμεση διάκριση: Αφορά μια κατάσταση όπου ένας νόμος, μια πολιτική, μια πρακτική ή ένα κριτήριο, που αν και φαίνεται εκ πρώτης όψεως ως ουδέτερος/η και συνεπώς δεν έχει κάποια συνέπεια στο άτομο με αναπηρία, μπορεί τελικά να το φέρει σε μειονεκτική θέση σε σύγκριση με ένα άτομο χωρίς αναπηρία.

Διάκριση λόγω σχέσης: Είναι η λιγότερο ευνοϊκή συμπεριφορά που λαμβάνει ένα άτομο εξαιτίας της στενής σχέσης του με κάποιο/α άτομο/α με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση.

Διάκριση λόγω νομιζόμενων χαρακτηριστικών: Είναι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένα άτομο όταν γίνεται δέκτης λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης, επειδή εικάζεται ότι έχει αναπηρία ή χρόνια πάθηση.

Πολλαπλή διάκριση: Είναι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένα άτομο όταν συντρέχουν δύο ή περισσότεροι λόγοι διάκρισης. Πιο συγκεκριμένα, οι λόγοι που μπορεί να φέρουν ένα άτομο σε μειονεκτική θέση ενδέχεται να σχετίζονται με τις πολλαπλές ταυτότητες που μπορεί να έχει λόγω φύλου, εθνικής/εθνοτικής ή/και κοινωνικής προέλευσης, ηλικίας, οικογενειακής κατάστασης, αναπηρίας, χρόνιας πάθησης, θρησκευτικές, πολιτικές ή/και άλλες πεποιθήσεις. Στην περίπτωση της πολλαπλής διάκρισης, οι πολλαπλές ταυτότητες που μπορεί να έχει το άτομο και οι οποίες αποτελούν αιτία διάκρισης μπορούν να διακριθούν ή διαχωριστούν.

26 Βλ. άρθρο 2 της Σύμβασης. <https://unric.org/el/σύμβαση-για-τα-δικαιώματα-των-ατόμων-μ-2>

Διατομεακή διάκριση: Είναι η κατάσταση κατά την οποία διάφοροι λόγοι – φύλο, εθνική/εθνοτική ή/και κοινωνική προέλευση, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, αναπηρία, χρόνια πάθηση, θρησκευτικοί, πολιτικοί ή/και άλλες πεποιθήσεις— όταν αλληλεπιδρούν ταυτόχρονα μπορεί να φέρουν ένα άτομο σε μειονεκτική θέση.

Άρνηση εύλογων προσαρμογών: Είναι η κατάσταση στην οποία μπορεί να βρεθεί ένα άτομο με αναπηρία ή χρόνια πάθηση, εξαιτίας της άρνησης παροχής αυτών.

Παρενόχληση: Η αρνητική συμπεριφορά προς ένα άτομο με αναπηρία λόγω αυτής καθ' αυτής της αναπηρίας του, έχοντας ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειάς του και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος.

Ορολογία υπό τη δικαιοματική οπτική της αναπηρίας

Στο πλαίσιο της δικαιοματικής προσέγγισης της αναπηρίας η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία οφείλει να είναι συμπεριληπτική (inclusive language²⁷) και να δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες από εμπεδωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι όροι που είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούμε ή να αποφεύγουμε, όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία.

Λέμε	Δεν λέμε
αναπηρία, περιορισμός, εμπόδια	ασθένεια, δυσλειτουργία, μειονέκτημα, ανικανότητα
άτομο/α με αναπηρία	ανάπηρος, ανάπηρο άτομο, ελλειμματικός, ανήμπορος μειονεκτικός, άτομο με ειδικές ανάγκες, άτομα με ειδικές ικανότητες, ΑμεΑ, ΑμΕΑ, αφανείς ήρωες της καθημερινότητας, ήρωες της ζωής, ήρωες με αναπηρία
άτομο/α χωρίς αναπηρία, πληθυσμός χωρίς αναπηρία	κανονικός, υγιής, φυσιολογικός, αρτιμελής

27 Σύμφωνα με τις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability inclusive language guidelines) που δημοσιεύσαν το 2019 τα ΗΕ, η γλώσσα που οφείλουμε να χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία πρέπει να βασίζεται στις ακόλουθες πέντε αρχές: 1. Έμφαση στο άτομο και όχι στην αναπηρία, 2. Αποφυγή χρήσης «ετικετών» και στερεοτύπων, 3. Μη χρήση συγκαταβατικών ευφημισμών, 4. Η αναπηρία δεν είναι ασθένεια ή πρόβλημα, 5. Χρήση ορθής γλώσσας όχι μόνο στον γραπτό λόγο αλλά και στον προφορικό και ανεπίσημο λόγο.

Λέμε	Δεν λέμε
άτομο/α με κινητική αναπηρία, χρήστης/ες αναπηρικού αμαξιδίου	κουτσός, παράλυτος, κουλός, σακάτης, καθηλωμένος σε αναπηρικό καροτσάκι
τυφλός, άτομο/α με προβλήματα όρασης, άτομο/α που είναι τυφλό/α, άτομο με οπτική αναπηρία	αόμματος, στραβός
κωφός, βαρήκοος, άτομο/α που είναι κωφό/α άτομο/α με ακουστική αναπηρία, τυφλοκωφός/ά	κωφάλαλος, μουγγός, άλαλος
άτομο/α με νοητική αναπηρία	καθυστερημένος, καθυστερημένο άτομο, αργός, ανισόρροπος, χαμηλής νοημοσύνης
άτομο/α με ψυχική αναπηρία, άτομο/α με ψυχοκοινωνική αναπηρία	τρελός, συναισθηματικά διαταραγμένος, παράφρων, τρελός, μανιακός, ψυχικά διαταραγμένος, συναισθηματικά διαταραγμένος, ψυχικά άρρωστος
άτομο/α με σύνδρομο down	άτομο με ειδικές ανάγκες, μογγόλος

[Πηγή: Disability-inclusive language guidelines. Διαθέσιμο στο: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-LanguageGuidelines.pdf>]

🔍 Κεφάλαιο 2: Δραστηριότητα 1

Σε ποια μορφή διάκρισης που μελετήσατε θα μπορούσε να καταταγεί το παρακάτω παράδειγμα;

Η Κατερίνα, νεαρή μητέρα παιδιού με αναπηρία, έστειλε το βιογραφικό της σε μια εταιρία που ζητούσε προσωπικό και το επαγγελματικό προφίλ της ταίριαζε με τις απαιτήσεις της θέσης. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ο υπεύθυνος για τις προσλήψεις φαινόταν πολύ ικανοποιημένος από τις γνώσεις και τις δεξιότητες της Κατερίνας, που πράγματι ταίριαζαν με τις απαιτήσεις της θέσης, έως ότου πληροφορήθηκε από την ίδια ότι είναι μητέρα παιδιού με αναπηρία και ότι επωμίζεται σε μεγάλο βαθμό τη φροντίδα του παιδιού της. Λίγες ημέρες αργότερα, η Κατερίνα πληροφορήθηκε ότι δεν θα την προσλάβουν γιατί, λόγω του προσωπικού της προφίλ, κρίθηκε ότι δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί πλήρως στις απαιτήσεις της προκηρυσσόμενης θέσης.

Κεφάλαιο 3. Εργαλεία για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η παρουσίαση σε αδρές γραμμές των εργαλείων σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών στοχευμένων στους νέους με αναπηρία. Η αποτελεσματική αξιοποίηση και εφαρμογή των εργαλείων αυτών θα συμβάλει στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που συναντούν οι νέοι με αναπηρία στη σύγχρονη εποχή.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Από τη μελέτη του παρόντος κεφαλαίου θα είστε σε θέση να:

- γνωρίζετε το βασικό θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις πολιτικές για την αναπηρία και το οποίο καθορίζει τις δεσμεύσεις προς τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων των νέων με αναπηρία,
- χρησιμοποιείτε τα διαθέσιμα νομικά εργαλεία στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των νέων με αναπηρία,
- εντοπίζετε τις έννοιες-κλειδιά των προβλέψεων που ενυπάρχουν στη διατύπωση των κειμένων των πολιτικών, ώστε να παρακολουθείτε και να ελέγχετε την πρόοδο της εφαρμογής τους.

Έννοιες-κλειδιά

- Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ
- Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την αναπηρία 2021-2030
- Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
- Χρηματοδοτικά προγράμματα και εργαλεία της ΕΕ
- Εγγύηση για τη Νεολαία
- ΕΣΔ

3.1 Διεθνές επίπεδο

Ατζέντα 2030 και οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)

Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη²⁸ στοχεύει στην επίτευξη μιας βραχυπρόθεσμης, μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, που εγγυάται την κοινωνική ευημερία

28 <https://unric.org/el/17-στοχοι-βιωσιμιοσ-αναπτυξης/>

χωρίς αποκλεισμούς. Συνολικά συνίσταται από δεκαεπτά στόχους που καλύπτουν τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης: την κοινωνική, την περιβαλλοντική και την οικονομική. Η Ατζέντα 2030, για την εφαρμογή της οποίας έχει δεσμευτεί και η χώρα μας, υπαγορεύει ότι θα ενισχύσει τα ευάλωτα άτομα, όπως είναι οι νέοι με αναπηρία, προάγοντας τον καθολικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της μη διάκρισης.

3.2 Ευρωπαϊκό επίπεδο

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000)

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁹ αποτελεί ένα σύγχρονο και ολοκληρωμένο μέσο του δικαίου της ΕΕ, το οποίο προστατεύει και προάγει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών της. Απαγορεύει κάθε διάκριση, ιδίως λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, αναγνωρίζει και σέβεται τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων των νέων με αναπηρία, να επωφελούνται από μέτρα που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στον κοινοτικό βίο.

Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων

Τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ³⁰) μοιράζονται ένα κοινό νομικό πλαίσιο (κανονισμός κοινών διατάξεων) συμβάλλοντας σημαντικά στους στόχους της ΕΕ για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Σε όλα τα στάδια εφαρμογής τους στοχεύουν στην εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων, στην προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλής, εθνότητας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Τα ΕΔΕΤ μπορούν να χρηματοδοτούν έργα με επιχορηγήσεις ή/και άλλα χρηματοδοτικά μέσα στο πλαίσιο προγραμμάτων που εφαρμόζονται από τις διαχειριστικές αρχές των κρατών μελών.

Στον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021³¹ για τον καθορισμό κοινών διατάξεων των ΕΔΕΤ, τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία και ειδικότερα η προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία, ενισχύονται περαιτέρω με τη συμπερίληψη ειδικού οριζόντιου αναγκαίου πρόσφορου όρου (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ του Κανονισμού) για την

29 <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33501&from=EL>

30 https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_el

31 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=BG>

«Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου».

Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027

Τον Ιούλιο του 2021 πραγματοποιήθηκε η επίσημη υποβολή του κειμένου του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027³². Μεταξύ των πέντε τιθέμενων στόχων πολιτικής συμπεριλαμβάνεται και ο Στόχος Πολιτικής 4 (ΣΠ4) για «Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων».

Στη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027 θα δοθεί έμφαση στην υλοποίηση προγραμμάτων για τη βελτίωση της απασχόλησης στους νέους 15-29 ετών που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, αγοράς εργασίας και κατάρτισης (NEETs), στους μακροχρόνια άνεργους, στους άνεργους με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό υπόβαθρο, στους μετανάστες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας και στα άτομα με αναπηρία.

Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων

Το 2017 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διακήρυξαν τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων³³ ως την «πυξίδα» για τον σχεδιασμό πολιτικών για μια κοινωνική Ευρώπη η οποία είναι δίκαιη, χωρίς αποκλεισμούς και γεμάτη ευκαιρίες. Περιλαμβάνει 20 αρχές οι οποίες εξειδικεύονται σε στόχους και δράσεις στο Σχέδιο Δράσης για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, που πρέπει να επιτύχει η ΕΕ έως το 2030. Ειδικότερα η αρχή 17 «Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία» προβλέπει ότι: «τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα σε εισοδηματική στήριξη που διασφαλίζει αξιοπρεπή διαβίωση, υπηρεσίες που τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία και εργασιακό περιβάλλον προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους».

Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030

Σε συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2010-2020 που άνοιξε τον δρόμο για την άρση των εμποδίων που βιώνουν 87 εκ. Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τον Μάρτιο του 2021 τη νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030³⁴. Η νέα Στρατηγική υπογραμμίζει μια σειρά από οριζόντια θέματα και προτείνει την ανάληψη συντονισμένων δράσεων από τα Κράτη-Μέλη σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο, για την περαιτέρω άρση των εμποδίων και των διακρίσεων που

32 <https://www.espa.gr/el/Pages/default.aspx>

33 https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_el

34 <https://www.amea.gov.gr/accessibility/useful-content>

αντιμετωπίζουν οι ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία. Καλεί επίσης τα Κράτη-Μέλη να προωθήσουν την αυξημένη πρόσβαση στην ενημέρωση των νέων με αναπηρία και τη συμπερίληψη των δικαιωμάτων τους σε όλες τις δραστηριότητες με έμφαση στην εργασία. Επίσης, υπογραμμίζεται η ανάγκη λήψης μέτρων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης, της κατάχρησης και της μεροληπτικής βίας σε βάρος των νέων με αναπηρία.

Στρατηγική της ΕΕ για τη Νεολαία κατά την περίοδο 2019-2027

Το 2018, το Συμβούλιο ενέκρινε ψήφισμα σχετικά με τη νέα στρατηγική της ΕΕ για τη Νεολαία κατά την περίοδο 2019-2027³⁵. Βασικοί στόχοι αυτής της στρατηγικής είναι η εξάλειψη της φτώχειας των νέων με ή χωρίς αναπηρία, η άρση όλων των μορφών διακρίσεων σε βάρος τους και η ενίσχυση της συμμετοχής τους στον δημοκρατικό βίο, ώστε να αποτελέσουν ενεργά μέλη της κοινωνίας και να προωθηθεί η κοινωνική τους ένταξη.

Πρωτοβουλίες της ΕΕ στον τομέα της Νεολαίας – Νεολαία-«Εγγυήσεις για τη Νεολαία»

Η πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων (ΠΑΝ) είναι ένα από τα σημαντικότερα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ που διατίθενται για την υλοποίηση των «Εγγυήσεων για τη Νεολαία». Τα Προγράμματα «Εγγυήσεις για τη Νεολαία» δίνουν έμφαση στην υποστήριξη των μειονεκτούντων και πιο ευάλωτων ομάδων νέων, όπως είναι οι NEETs³⁶, συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία που αντιμετωπίζουν πρόσθετα και εδραιωμένα σύνθετα εμπόδια κατά την ένταξή τους στην αγορά εργασίας και ως εκ τούτου απαιτούνται πιο εντατικές, μακροχρόνιες και ολοκληρωμένες παρεμβάσεις. Με σύσταση του Συμβουλίου τον Οκτώβριο του 2020 (ΕΕ C 372 στις 30.10.2020) όλες οι χώρες της ΕΕ δεσμεύτηκαν να εφαρμόζουν τις ενισχυμένες «Εγγυήσεις για τη Νεολαία»³⁷, ώστε να περιορίσουν τις επιπτώσεις που επέφερε η πανδημία COVID 2019 με την εφαρμογή δέσμης μέτρων για τη στήριξη της απασχόλησης των νέων.

Για την περίοδο 2021-2027, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ ενσωμάτωσαν την πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), διατηρώντας την έμφαση στην απασχόληση των νέων.

Ευρωπαϊκό Έτος Νεολαίας 2022

Η ΕΕ ανακήρυξε το 2022 ως «Ευρωπαϊκό Έτος Νεολαίας για την ενίσχυση των νέων»³⁸

35 https://europa.eu/youth/strategy_el

36 «NEETs» είναι το ακρωνύμιο του αγγλικού όρου «Not in Employment, Education or Training» και περιγράφει το φαινόμενο των νέων που είναι χωρίς εργασία, εκτός εκπαίδευσης ή κατάρτισης.

37 <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=el>

38 https://europa.eu/youth/year-of-youth_el

αποσκοπώντας στην υλοποίηση μιας δέσμης πρωτοβουλιών και δράσεων³⁹ που επικεντρώνονται στην ανανέωση των θετικών προοπτικών για τους νέους, με ιδιαίτερη έμφαση στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19. Ειδικότερα το «Ευρωπαϊκό Έτος Νεολαίας 2022» στοχεύει στη στήριξη και ενδυνάμωση των νέων και ειδικά των νέων που έχουν λιγότερες ευκαιρίες, που προέρχονται από μη προνομιούχα περιβάλλοντα ή ανήκουν σε ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως είναι οι νέοι με αναπηρία.

Άλλες πρωτοβουλίες της ΕΕ

Άλλες πρωτοβουλίες της ΕΕ για τους νέους⁴⁰ αποτελούν η Ευρωπαϊκή Δικτυακή Πύλη της Νεολαίας⁴¹, η Ευρωπαϊκή Κάρτα Νέων (EYCA⁴²), η Ευρωπαϊκή εγκυκλοπαίδεια των εθνικών πολιτικών για τη νεολαία (Youth Wiki⁴³), το DiscoverEU⁴⁴, το Europe Goes Local⁴⁵, Youth Work EU-based platforms/networks (συμβουλευτική για νέους – επάγγελμα του youth worker⁴⁶).

Προγράμματα της ΕΕ για τη Νεολαία

Erasmus+ (EPLUS)

Το πρόγραμμα Erasmus+⁴⁷ αφορά δράσεις στους τομείς της εκπαίδευσης και κατάρτισης, της νεολαίας και του αθλητισμού. Στους ειδικότερους στόχους του στον τομέα της νεολαίας είναι η βελτίωση του επιπέδου των δεξιοτήτων των νέων, η διευκόλυνσή τους στην αγορά εργασίας, η στήριξη της συμμετοχής τους στον δημοκρατικό βίο, η προώθηση της ενεργού συμμετοχής τους στα κοινά, ο διαπολιτισμικός διάλογος και η κοινωνική τους ένταξη.

39 Όπως συνέδρια, πρωτοβουλίες για την προώθηση της συμμετοχής των νέων στη χάραξη πολιτικής, εκστρατείες ευαισθητοποίησης για μια πιο πράσινη και ψηφιακή ΕΕ χωρίς αποκλεισμούς, καθώς και μελέτες και έρευνες σχετικά με την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι νέοι στην ΕΕ.

40 Περισσότερες πληροφορίες για τις πρωτοβουλίες της ΕΕ στον τομέα της Νεολαίας μπορείτε να βρείτε στο κείμενο του Στρατηγικού Σχεδίου Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης, Διά Βίου Μάθησης και Νεολαίας 2022-2024: https://gsvetlly.minedu.gov.gr/publications/docs2023/STRATIGIKO_SXEDIO_EEKDVMN_2022-2024.pdf

41 https://europa.eu/youth/about-us_el

42 european youth card | INEΔΙΒΙΜ: <https://european youth card.gr/>

43 Youthwiki: Europe encyclopedia of National Youth Policies | YouthWiki (europa.eu): <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki>

44 DiscoverEU | European Youth Portal (europa.eu): https://europa.eu/youth/discovereu_el

45 Pagina niet gevonden - Europe goes local: <https://europegoeslocal.eu/about/>

46 Στην Ελλάδα δεν έχει αναγνωριστεί το επάγγελμα του youth worker (συμβουλευτική για νέους). Στις προγραμματισμένες δράσεις του Ευρωπαϊκού Έτους Νεολαίας 2022, προβλέπεται η θεσμική αναγνώριση του επαγγέλματος του youth worker.

47 <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/el>

Ευρωπαϊκό Σώμα Αλληλεγγύης (European Solidarity Corps-ESC)

Το Ευρωπαϊκό Σώμα Αλληλεγγύης⁴⁸ έχει ως στόχο να προσφέρει τη δυνατότητα σε νέους ηλικίας 18 έως 30 ετών να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες αλληλεγγύης στη χώρα τους ή στο εξωτερικό μέσω εθελοντισμού, πρακτικής άσκησης ή σύμβασης εργασίας.

3.3 Εθνικό επίπεδο

Το Σύνταγμα της χώρας

Το άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος της χώρας⁴⁹ επιτάσσει ότι «Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις». Στην παρ. 6 του άρθρου 21 αναφέρεται ότι «τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας». Στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου «Το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων».

Η εθνική νομοθεσία σε διάφορους τομείς πολιτικής

Οι νόμοι, υπουργικές αποφάσεις, κανονισμοί, εγκύκλιοι και άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν τα άτομα με αναπηρία συμπεριλαμβανομένων και των νέων με αναπηρία σε επιμέρους τομείς της κοινωνικής πολιτικής, όπως της εκπαίδευσης, της εργασίας και της απασχόλησης, της υγείας και της κοινωνικής προστασίας, των μεταφορών κ.ά. είναι διαθέσιμα στον ιστότοπο amea.gov.gr⁵⁰, που αποτελεί την ενιαία ψηφιακή πύλη για θέματα αναπηρίας⁵¹.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 2.1 του παρόντος, με τον ν. 4072/2012 κυρώθηκε από την ελληνική πολιτεία η Σύμβαση και με το Δ' μέρος του ν. 4488/2017 εξειδικεύονται οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εθνική εφαρμογή της. Με το άρθρο 69 του ν.4488/2017, ο Υπουργός Επικρατείας, αρμόδιος για τη συνοχή του κυβερνητικού έργου, ορίζεται ως Συντονιστικός Μηχανισμός σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 33 της Σύμβασης.

48 <https://europeansolidaritycorps.gr/>

49 <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

50 <https://www.amea.gov.gr/legislation>

51 Μέχρι και σήμερα το σύνολο της νομοθεσίας που παρατίθεται στην ψηφιακή πύλη έχει εκδοθεί έως και τις 30 Ιουνίου 2021.

Το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ αναφορικά με την εκπλήρωση των προβλέψεων της Σύμβασης, προέκυψαν συγκεκριμένες δεσμεύσεις⁵² για τη χώρα. Με ευθύνη του Υπουργού Επικρατείας και μετά από διαρκή συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ, η πλειονότητα των Συστάσεων της Επιτροπής έχουν ενσωματωθεί στο πρώτο ΕΣΔ που νομοθετήθηκε με τον ν. 4622/2019 και το οποίο αναμένεται να επικαιροποιείται σε τακτά διαστήματα.

Το «ΕΣΔ» είναι ένας «οδικός χάρτης» που παρέχει ένα συνεκτικό και συστηματικό πλαίσιο δράσεων, που εντάσσονται σε 6 Πυλώνες και 30 Στόχους, στη βάση των οποίων επιχειρείται η διαμόρφωση μιας νέας στρατηγικής για τα άτομα με αναπηρία σε εναρμόνιση με το εθνικό και διεθνές δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων τους. Οι στόχοι αναλύονται περαιτέρω σε έργα και ενέργειες με σαφή χρονοδιαγράμματα και συγκεκριμένους χειριστές.

Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0⁵³» προτείνει μεταξύ άλλων ένα ολοκληρωμένο σύνολο δράσεων που αποσκοπούν στην προώθηση της από-ιδρυματοποίησης των ατόμων με αναπηρία, στην ενίσχυση της κοινωνικής τους ένταξης και στην αύξηση της συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας. Οι δράσεις αυτές βρίσκονται σε συνάρτηση με το ΕΣΔ και επικεντρώνονται κυρίως στην προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία, ως βασική προϋπόθεση για την κοινωνική ένταξή τους.

Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης

Στις Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης συμπεριλαμβάνονται προγράμματα και μέτρα που στοχεύουν στην ανάπτυξη και βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων και στην προώθηση στην απασχόληση. Η ΔΥΠΑ κατά καιρούς επιδιώκει μέσα από συγκεκριμένες παρεμβάσεις να ενισχύσει τις ευκαιρίες απασχόλησης σε άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, όπως είναι οι νέοι με αναπηρία. Τέτοιες παρεμβάσεις είναι τα Προγράμματα ενίσχυσης της απασχόλησης, της αυτοαπασχόλησης και της επιχειρηματικότητας⁵⁴, όπως ενδεικτικά:

- Προγράμματα Απασχόλησης Ανέργων από Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες (ΕΚΟ).
- Προγράμματα Προώθησης της Αυτοαπασχόλησης Ανέργων νέων έως 29 ετών.
- Προγράμματα Επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών ανέργων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και τα άτομα με αναπηρία.

52 Τελικές Συστάσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ προς την Ελλάδα για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, βλ. <https://www.paratiritirioanapirias.gr/el/news/newsletters/42/h-esmea-dhmosieyei-tis-telikes-systaseis-ths-epitrophs-toy-ohe-pros-thn-ellada-gia-ta-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphria>

53 <https://greece20.gov.gr/to-plires-sxedio/>

54 Προγράμματα ΔΥΠΑ: <https://www.dypa.gov.gr/proghrammata-anoikhta>

Κεφάλαιο 3: Δραστηριότητα 1

Αφού μελετήσετε τον Στόχο 12 «Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους» του Πυλώνα II του ΕΣΔ αποτυπώστε περιγραφικά τις δεσμεύσεις του πρώτου υπο-στόχου (12.1) «Ανάπτυξη και υλοποίηση Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ΑμεΑ σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση».

Παράρτημα: Απαντήσεις στις δραστηριότητες των κεφαλαίων

Κεφάλαιο 1: Δραστηριότητα 1

Θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στο σημαντικό εμπόδιο που βίωσαν οι κωφοί συμπολίτες μας στην ενημέρωσή τους για τις κρίσιμες εξελίξεις της πανδημίας COVID 2019, εξαιτίας της απουσίας πλήρους προσβάσιμης πληροφόρησης. Συγκεκριμένα, οι περισσότερες καθημερινές ενημερώσεις και εκπομπές δεν είχαν υπότιτλους και διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα.

Κεφάλαιο 2: Δραστηριότητα 1

Στο παράδειγμα αυτό, η μη επιλογή της Κατερίνας, παρά το γεγονός ότι πληρούσε τα προσόντα για την εν λόγω θέση, συνιστά **διάκριση λόγω σχέσης**, αφού η αιτιολογία από την πλευρά του υπευθύνου επικεντρώθηκε στο προσωπικό της προφίλ, δηλαδή στο ότι ως μητέρα παιδιού με αναπηρία δεν θα μπορούσε να αποδώσει επαρκώς και να είναι συνεπής στις απαιτήσεις/υποχρεώσεις της εργασίας της.

Κεφάλαιο 3: Δραστηριότητα 1

Στον ιστότοπο https://www.amea.gov.gr/action#st_11 μπορείτε να βρείτε τις απαραίτητες πληροφορίες ώστε να προβείτε σε συνοπτική αποτύπωση των δεσμεύσεων που συμπεριλαμβάνονται στον 1^ο υπο-στόχο (12.1) του στόχου 12 του ΕΣΔ.